

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ СЦЕНАРІЮ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Єськов О. Л., Іванова Є. В.

Динамика изменений в экономическом развитии Украины увеличивает необходимость своевременного выбора стратегии, политики и сценария, которые позволят обеспечить экономическое развитие регионов, ее секторов и отраслей. Для решения данной проблемы разработан научно-методический подход к выбору сценария регулирования экономического развития промышленности региона. Предложена схема выбора сценария регулирования экономического развития промышленности региона. Сформирована матрица выбора базового сценария, которая позволит провести оценку институциональной среды региона с целью уточнения цели экономического развития промышленности региона. Приведена характеристика сценариев экономического развития промышленности региона и направления выбора инструментов и методов государственного регулирования с целью обеспечения возможности аппарата управления иметь стратегическое видение развития и осуществлять сбалансированное развитие во всех отраслях промышленности региона одновременно.

Динаміка змін в економічному розвитку України збільшує необхідність своєчасного вибору стратегії, політики та сценарію, які дозволять забезпечити економічний розвиток регіонів, її секторів і галузей. Для вирішення даної проблеми розроблено науково-методичний підхід до вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону. Запропоновано схему вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону. Сформовано матрицю вибору базового сценарію, яка дозволить провести оцінку інституційного середовища регіону з метою уточнення цілі економічного розвитку промисловості регіону. Наведена характеристика сценаріїв економічного розвитку промисловості регіону та напрями вибору інструментів і методів державного регулювання з метою забезпечення можливості апарату управління мати стратегічне бачення розвитку і здійснювати збалансований розвиток у всіх галузях промисловості регіону одночасно.

The dynamics of changes in the economic development of Ukraine increases timely the need to choose the strategy, policies and the scenario that shall ensure the economic development of the regions, its sectors and branches. For the decision of this problem the scientific-methodical going is developed near the choice of scenario of adjusting of economic development of industry of region. The pattern of choice of scenario of adjusting of economic development of industry of region is offered. The matrix of choice of base scenario is formed, which will allow to conduct the estimation of institutional environment of region with the purpose of clarification of purpose of economic development of industry of region. Description of scenarios of economic development of industry of region and direction of choice of instruments and methods of government control is resulted with the purpose of providing of possibility of management vehicle to have strategic vision of development and carry out the balanced development in all industries of industry of region simultaneously.

Єськов А. Л.
Иванова Е. В.

д-р экон. наук, проф., зав. каф. ЭП ДГМА
аспирант ДГМА
kaya_05@mail.ru

ДГМА – Донбасская государственная машиностроительная академия, г. Краматорск.

УДК 332.145:338.45

Єськов О. Л., Іванова Є. В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ СЦЕНАРІЮ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Не зважаючи на подолання кризових процесів у світовій економіці, поточний стан вітчизняної промисловості залишається дуже хитким та не характеризується стабільним економічним зростанням. Результати роботи промислового сектору України невід'ємно впливають на стан економічного розвитку національного господарства. Створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації розв'язувати основні завдання економічного розвитку та утвердження України як високотехнологічної держави залежать від вибору сучасних інструментів та методів державного регулювання. При цьому ефективність застосування певного набору інструментів та методів державного регулювання в значному ступені залежить від стану розвитку кожного окремого промислового регіону або промислової галузі, якість визначення рівня розвитку якого в значному ступені залежить від аналітичних інструментів, що застосовуються під час аналізу та організаційних форм управління.

Слід зазначити, що в сучасній економічній науці досить широко представлені теоретико-прикладні підходи до вибору та обґрунтуванню сценаріїв економічного розвитку регіональних суспільних систем. Так, питання, пов'язані з розробкою в області визначення стратегічних напрямків розвитку регіональних систем представлені в роботах В. М. Гейця [1], А. Л. Гапоненко, В. Г. Полянського [2], Д. С. Львова [3], О. І. Гордєєва [4]. Однак слід зауважити, що в існуючій літературі залишаються недостатньо розробленими питання вдосконалення методів і підходів до обґрунтування сценаріїв економічного розвитку промисловості регіону, які передбачають успішне функціонування в сучасній ринковій економіці.

Метою статті є розробка науково-методичного підходу до вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону для забезпечення своєчасності прийняття управлінських рішень, що стосуються вибору ефективної стратегії економічного розвитку промисловості регіону.

Основним завданням при регулюванні економічного розвитку промисловості регіону є вибір найбільш адекватної наявної ситуації сценарію. Для вирішення завдання вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону найбільш ефективним є застосування матриці, в якій зіставляються ситуації економічного середовища. Схема вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону представлена на рис. 1.

Оцінка економічного середовища регіону передбачає розрахунок групи показників, які дозволяють кількісними методами описати основні особливості регіону і згодом призвести агрегування цих показників з метою зіставлення інституційного середовища одному із стандартних типів ситуацій.

До таких показників відносяться: динамічні показники, що характеризують протікання економічних процесів у промисловості регіону; моментні показники, що відображають наявні на даний момент ресурсні можливості промисловості регіону.

Серед показників, що характеризують економічне промислове середовище регіону, можна виділити наступні:

- обсяги виробництва промислової продукції за видами;
- обсяги споживання промислової продукції за видами;
- частка промислової продукції власного виробництва, яка споживається в регіоні;
- частка промислової продукції, яка вироблена основними технологічними кластерами регіону;

- динаміка середньої заробітної плати у промисловості;
- співвідношення середньої заробітної плати в промисловості із середньою заробітною платою по регіону;
- динаміка експорту промислової продукції;
- динаміка імпорту промислової продукції.

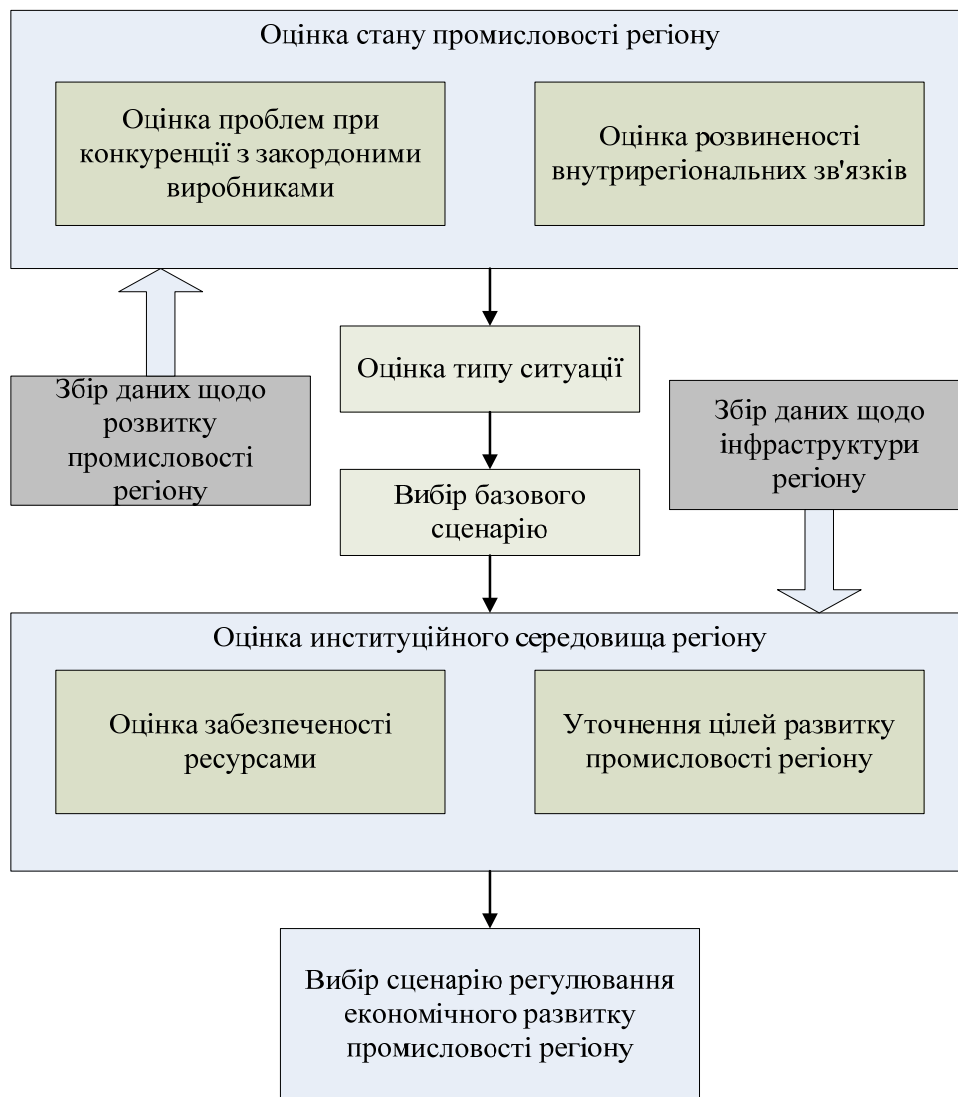

Рис. 1. Схема науково-методичного підходу до вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону

Ряд показників доцільно оцінювати з розбивкою за видами промисловості, що дозволить визначити специфіку розвитку різних напрямків промисловості регіону. При цьому пропонується виділяти наступні види галузей промисловості регіону: металургія; добувна; нафтохімічна; машинобудування; інші [5].

Проводити оцінку наявної у регіоні ситуації в промисловості доцільно за трьома основними напрямками: оцінка проблем при конкуренції із зарубіжними виробниками; оцінка розвиненості внутрішньорегіональних зв'язків; оцінка забезпеченості ресурсами.

Оцінку ситуації пропонується здійснювати в два етапи - спочатку оцінюються наявні проблеми конкуренції із зарубіжними виробниками і розвиненість внутрішньорегіональних зв'язків, після чого, залежно від певної типової ситуації і вибраного базового сценарію, проводиться оцінка забезпеченості ресурсами.

За результатами визначення ступеня розвиненості внутрішньорегіональних зв'язків та проблеми конкуренції із зарубіжними виробниками формується матриця ситуацій і вибору базового сценарію (рис. 2).

Рис. 2. Матриця вибору базового сценарію економічного розвитку промисловості регіону

Ситуація I. Промисловість регіону має високий ступінь конкурентоспроможності, але при цьому функціонує відокремлено.

Ситуація II. Промисловість регіону відрізняється високим ступенем конкурентоспроможності та досить розвиненими зв'язками між промисловими підприємствами.

Ситуація III. Промисловість регіону має високий ступінь конкурентоспроможності, а також один або кілька сформованих промислових кластерів.

Ситуація VIII. Промисловість має низький рівень конкурентоспроможності, але при цьому досить розвинені міжгалузеві зв'язки промислових підприємств.

Ситуація IX. Відповідає наявності розвинених кластерів в промисловості регіону, однак, при цьому, рівень конкурентоспроможності промислової продукції незадовільний.

Для кожної ситуації може бути зіставлений базовий сценарій, що задає основні напрямки стратегії економічного розвитку промисловості та надає можливість вибору дієвих інструментів і методів державного регулювання.

I. Сценарій розвитку технологічних ланцюжків

Заснований на використанні засобів інноваційної політики, законодавчої та нормативно-правової бази, інвестиційної політики (залучення венчурних інвестицій). Раціональним інструментом підвищення розвитку повних технологічних ланцюжків є кластерний принцип

формування галузей промисловості, який поєднує в собі конкуренцію та кооперацію, забезпечується більш гнучке пристосування промислових підприємств до змін зовнішнього середовища, залучення та ефективний розподіл інвестиційних ресурсів, розробку і впровадження інновацій. Застосування механізмів електронного урядування та онлайн-послуги здатні значним чином зміцнити коопераційні зв'язки промисловості, науки та влади, спрощуючи взаємодію та знищуючи бюрократичні перепони на шляху розвитку промисловості регіону та мережевих структур.

II. Сценарій формування промислових кластерів

Передбачає утримання поточної ситуації, мінімізацію змін в законодавстві та коливання ринкової кон'юнктури. Доцільним є використання в якості інструментів державної політики державних, регіональних, галузевих, місцевих програм розвитку, цільове фінансування розробки та впровадження енергозберігаючих технологій в промисловість, законодавче стимулювання експортної діяльності. Цінова політика передбачає за допомогою законодавчих, адміністративних та бюджетно-фінансових заходів впливати на ціну таким чином, щоб сприяти стабільному розвитку промислового сектора. Також слід формувати промислові кластери на основі фінансування самих учасників кластера та засобів з регіональних програм створення промислових кластерів. Державний контроль за діяльністю суб'єктів природних монополій, державна підтримка міжгалузевої кооперації.

III. Сценарій розширення

Застосовується при досить високому рівні конкурентоспроможності регіональної промисловості та наявності сформованих кластерів. Інструментами цього сценарію регуляторної політики є державні програми, податкова, кредитна та амортизаційна політики, лізинг щодо використання вторинних ресурсів. Державна підтримка розвитку традиційних технологій і виробничих ресурсів при екстенсивному розширенні. Податкове стимулювання промислових підприємств до підвищення рівня екологічності шляхом створення виробництв з промислової переробки відходів з використанням безвідходних технологій з метою збереження первинних ресурсів.

IV. Сценарій всебічного розвитку з превалюванням розвитку технологічних ланцюжків

Економічними методами державної політики виступають інструменти митної, податкової та інноваційно-інвестиційної політики, які націлені на захист регіонального виробництва від зарубіжних конкурентів та розвиток технологічних ланцюжків. Податкове регулювання здійснюється через перерозподіл податкових надходжень у розвиток пріоритетних галузей промисловості регіону, використання прямих пільг інноваційним підприємствам, а також спеціальні режими оподаткування інноваційних проектів у технопарках. Застосування кластерного підходу організації промислового виробництва, який дозволяє об'єднати у межах кластерів ресурси та компетенції, недоступні для окремих підприємств та спрямований на створення сприятливого макроекономічного, інформаційного та нормативно-правового середовища для розвитку промисловості регіону. Виділення галузей, що вимагають стимулюючих дій з боку місцевої влади, створення центрів і асоціацій підтримки інноваційного підприємництва, центрів передавання технологій, науково-технічних консорціумів, що фінансуються частково місцевою владою, а частково - промисловістю.

V. Сценарій рівномірного розвитку

Державне регулювання пропонується здійснювати за допомогою таких інструментів, як нормування і стандартизація, промисловий аудит, квотування і ліцензування діяльності. Законодавча та нормативно-правова база щодо формування промислових кластерів на основі яких залучаються спеціалізовані інвестиції, які у свою чергу сприяють розвитку промисловості регіону. Інструментом бюджетної політики виступає фінансування на державному і регіональному рівнях. Ключова роль державного впливу полягає у створенні можливостей

організації сприятливого ділового, інноваційного та інституціонального середовища. В якості інструментів податкової політики доцільно використовувати податкові канікули, зниження ставки оподаткування на прибуток, отриманий в результаті впровадження енергозберігаючих технологій, екологічний податок, створення вільних від оподаткування різних резервних, інвестиційних фондів.

VI. Сценарій імпортозаміщення

Застосування в якості інструментів державного впливу податкової та кредитної політики. Компенсація банкам за рахунок держбюджету частини відсоткової ставки при кредитуванні операцій з придбання вітчизняної промислової продукції і відповідного розширення внутрішнього попиту на цю продукцію. Надання підприємствам, що розгортають виробництво імпортозаміщуючих товарів, в оренду на пільгових умовах вільних виробничих площ, що знаходяться в державній власності, використання небанківських джерел інвестування, насамперед інститутів спільного інвестування. Запровадження механізмів страхування ризиків впровадження новітніх технологій на промислових підприємствах, зокрема щодо впровадження технологічних рішень, які застосовуються у виробництві імпортозаміщуючої продукції. Активний захист виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках. Стимулювання залучення інвестицій у модернізацію основних засобів виробництва, а також посилення державного контролю над ввезенням контрабандної та контрафактної продукції, яка створює недобросовісну конкуренцію з боку імпортних товарів. Зменшення імпортозалежності через поширення процесів енергозбереження та енергоефективності у виробництві.

VII. Антикризовий сценарій

Розроблення в межах антикризових стратегій програм управління економічними кризами на регіональному рівні. Використання тактичних методів антикризового управління (санація, даунсайзинг) та стратегічних методів (ліквідація, створення нових підприємств, регуляризація, модернізація, злиття, диверсифікація, реструктуризація і реінжиніринг). Для стимулювання виробництва застосовуються непрямі методи державного регулювання: бюджетно-податкова політика, фіскальна політика, формування державних замовлень. Застосування стимулюючих та підтримуючих антикризових заходів фіскальної політики мають доповнюватися компенсаторними антикризовими заходами. Слід визначити низку галузевих пріоритетів, які мають конкурентні переваги й забезпечать модернізацію промислового виробництва. Держава має стати ініціатором розробки та реалізації масштабних інвестиційних проектів у пріоритетних галузях та спрямувати на їх здійснення як власні ресурси, так і ресурси бізнесу, залучаючи їх на вигідних для нього умовах. Серед інструментів підтримки розвитку пріоритетних галузей доцільно практикувати бюджетне кредитування, надання державних гарантій, податкових пільг (преференцій) тощо.

VIII. Сценарій всебічного розвитку з превалюванням підвищення рівня конкурентоспроможності

Заснований на розробці та освоєнні інноваційних технологій шляхом державного забезпечення фундаментальних досліджень, а їх впровадження і здійснення інвестицій передбачається за рахунок коштів промислових підприємств. Фіскальне стимулювання інновацій і експорту високотехнологічної продукції. Також передбачається застосування в якості інструментів державного впливу кредитної, цінової та амортизаційної політики. Серед дієвих інструментів амортизаційної політики рекомендується використання найбільш сприятливого і оптимального варіанту нарахування амортизації, визначення термінів корисного використання основного капіталу, впровадження нової техніки і технологій. Пріоритетними інструментами державного регулювання конкурентоспроможності є управління процесами проектування промислової продукції, забезпечення якості процесів (продукції), стандартизація на рівні підприємств, регулювання витрат на якість, маркетингова діяльність збуту продукції.

IX. Сценарій підвищення рівня конкурентоспроможності

Передбачає економічне регулювання конкурентоспроможності продукції промислових підприємств регіону з боку держави за допомогою застосування інструментів та методів амортизаційної, інвестиційної політики, вдосконалення законодавчих і правових актів, розвитку міжрегіональної і зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств регіону, митну політику. Державне регулювання якості промислової продукції здійснюється через систему стандартизації та сертифікації. Державна експертиза якості товарів, їх відповідність міжнародним стандартам. Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури в промисловості із застосуванням інноваційної моделі мотивування персоналу до впровадження інновацій, яка передбачає створення преміальних фондів за розробку, освоєння й випуск нової продукції, розмір яких пов'язується з приростом обсягу продажу такої продукції, її питомою вагою в загальному обсязі виробництва. Це дозволить значно підвищити рівень конкурентоспроможності та уможливе створення замкнених ланцюгів виробництва.

Після вибору базового сценарію здійснюється оцінка інституційного середовища регіону, основним етапом якої є оцінка забезпеченості ресурсами. При цьому оцінюється забезпеченість промислових підприємств висококваліфікованою робочою силою, транспортною інфраструктурою, енергоресурсами. За результатами оцінки інституційного середовища можуть бути уточнені цілі економічного розвитку промисловості регіону, зокрема, визначено доцільність вкладення в забезпечення відсутніми ресурсами регіональної промисловості. У разі прийняття рішення про доцільність, базові сценарії доповнюються заходами щодо забезпечення ресурсами, в іншому випадку проводиться коригування базових сценаріїв у відповідності з наявними можливостями.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблений науково-методичний підхід до вибору сценарію регулювання економічного розвитку промисловості регіону, заснований на аналітичних моделях оцінки проблем при конкуренції із зарубіжними виробниками, розвиненості внутрішньорегіональних зв'язків та забезпеченості регіону ресурсами дозволяє вибрати найбільш відповідний наявної в регіоні ситуації сценарій економічного розвитку промисловості. Використання даного підходу дозволить регіональним органам влади оперативно приймати ефективні управлінські рішення, реагувати на зміни зовнішнього середовища і вибирати стратегічні інструменти економічного розвитку промисловості регіону. Перспективою подальших досліджень стане апробація розробленого науково-методичного підходу до оцінки сценаріїв економічного розвитку промисловості регіону на прикладі Донецької області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку* / В. М. Гесць, В. П. Александрова, Т. І. Артьомова, Ю. М. Бажал, О. І. Барановський ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. *Гапоненко А. Л. Развитие региона: цели, закономерности, методы управления* / А. Л. Гапоненко, В. Г. Полянский. – М. : РАГС, 1999. – 128 с.
3. *Львов Д. С. Управление социально-экономическим развитием России: концепции, цели, механизмы* / Д. С. Львов. – М. : Экономика, 2002. – 702 с.
4. *Гордеев О. И. Развитие промышленности региона в условиях перехода к подъему экономики: стратегия, политика и средства обеспечения* / О. И. Гордеев, С. О. Гордеев. – СПб. : НПК «РОСТ», 2007. – 365 с.
5. *The impact of globalisation and increased trade liberalisation on European regions, December 2008* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/impact_liberalisation.pdf.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2013 р.